Länsstyrelsen Örebro län

Bilaga 1, skötselplan

Datum
2021-11-29

Diarienummer
511-6321-2017

Skötselplan för naturreservatet Skärjenöarna i Hällefors och Nora kommuner

Strömsträckan som sedan 1913 delar Koön i två delar. Foto: Jim Hellquist

Skötselplanen utgör bilaga 1 till reservatbeslutet.

Skötselplanen är upprättad av Jim Hellquist.

Postadress 701 86 ÖREBRO | Gatuadress Stortorget 22 | Telefon 010–224 80 00 | E-post orebro@lansstyrelsen.se | Internet www.lansstyrelsen.se/orebro | Organisationsnummer 202100-2403

Allmän del

Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer samt skydda, återställa eller nyskapa livsmiljöer för skyddsvärda arter samt tillgodose behovet av områden för friluftslivet.

Reservatets strömsträckor, kvillar, naturskogar, våtmarker, andra ingående naturtyper och geomorfologiska formationer, liksom områdets orörda karaktär och dess biologiska mångfald ska bevaras och utvecklas. Samtidigt ska de skyddsvärda arter som förekommer naturligt i reservatet genom att området skyddas och genom habitatförbättringar, ges förutsättningar att finnas i livskraftiga bestånd.

Syftet skall uppnås genom att området undantas från all form av exploatering, vattenbruk och skogsbruk vilket betyder att reservatet huvudsakligen lämnas åt fri utveckling. Samtidigt behövs åtgärder i den limniska miljön för att återskapa och nyskapa värdefulla naturmiljöer och livsmiljöer för skyddsvärda arter.

Administrativa data

Namn:	Skärjenöarna
NVR-id:	2056607
Kommun:	Hällefors och Nora
Natura 2000-område:	X
Lägesbeskrivning:	30 km norr om Karlskoga
IUCN-kategori:	1A (strikt skydd)
Fastigheter:	Del av Östra Lövnäs 1:1, Östra Lövnäs 1:36, Skärtorp 3:1 (Hällefors k:n) samt del av Skärhyttan 5:1 (Nora k:n)
Markägare:	Staten genom Naturvårdsverket, Sveaskog Förvaltnings AB
Rättigheter:	Ledningsrätt, jakträtt, fiskerätt
Areal:	84,36 hektar, varav 19,2 ha produktiv skogsmark
Naturtyper:	Tallskog 9,2 ha, granskog 10,8 ha, barrblandskog och lövblandad skog 7,5 ha, öppen våtmark 4,0 ha, övrigt 0,9 ha, vatten 52 ha,
Förvaltare av reservatet:	Länsstyrelsen i Örebro län

Naturförhållanden

Naturreservatet Skärjenöarna är till största delen ett låglänt och försumpat skogsområde vid sjön Skärjens västra strand. Strax utanför strandskogen ute i Skärjen ligger småöarna på rad i ordningen från söder till norr; Orrön, Ljusön, Killingön, Kalven och Koön. Den nordligaste och största av öarna, Koön, är i dag nästan en fastmarksholme ut i Skärjen efter att den trånga men avskiljande forssträckan Lillforsen försvann vid utbyggnaden av Rockesholms kraftverk 1913. Istället grävdes den strömsträcka som idag är huvudflödet ut i Skärjen och som delar Koön mitt itu till två öar.

Den västra stranden av sjön som till större delen utgörs av Skärjenöarnas naturreservat är ett isälvssedimentområde. Sandavlagringarna gör sig påminda inte minst genom hedartad talldominerad skog med inblandning av uppenbart senvuxen gran, någon vårtbjörk, asp och klibbal. Den talldominerade skogen på de torra sandståndorterna vid fastmarksholmar längs sjöstranden, uppträder i en småskalig mosaik omväxlande med grunda mossar och sumpskogar av främst mager skvattramtallsumpskog. I mosaiken finns också en liten tjärn belägen, Ljusmosstjärnen. Vid de södra strandomgivningarna intill Orrön och Ljusön blir också förekomsten av björk i tallsumpskogen iögonfallande. Björken dominerar t.o.m. i vissa partier och påträffas där stående i buketter. Förmodligen är just denna ovanligt rika björkförekomst brandinitierad efter en väl avgränsad mindre skogsbrand på 1970-talet.

Det strandnära området som utgör Skärjenöarnas naturreservat har de sista 50-60 åren skattats på virke med allt längre tidsintervall. Undantaget tallheden och det sentida hygget längs med landsvägen, har områdets skogar stått för självständig utveckling under en lång följd av år. Det naturskogsartade tillståndet är därför tydligt på flera håll med god tillgång på gamla senvuxna trädindivider av både gran och tall med övre konstaterade åldrar av 175 år respektive 216 år. Genom det sjönära läget, det stora inslaget av våtmarker och inte minst den fullskiktade beståndsstrukturen, är hänglavsförekomsten iögonfallande på flera håll med ymniga förekomster av inte minst garnlav. Självgallringsfrekvensen är också hög i de partier där granen förekommer. Bohål av tretåig hackspett visar på den rikliga tillgången av äldre senvuxna granindivider med tynande tillvaro, som sakta bryts ned av inte minst insekter.

Koön har en egen avvikande skogshistoria som av allt att döma har att göra med det isolerade läget i forna tider eftersom ön sommar som vinter helt omgavs av starkt strömmande vatten. Benämningen Koön liksom den i Skärjen närbelägna Killingön påvisar av allt att döma att de vattenomgärdade landområdena under sommarhalvåret i forna tider haft betydelse som skogsbetesmarker. Det faktum att inga kolbottnar påträffats på Koön visar också på att markanvändningen på ön varit begränsad under långliga tider om man skall se till uttaget av virke i nuvarande skogsgenerationer.

I fuktiga delar med inslag av gammal senvuxen gran kan man finna frodiga garnlavar (överst) i reservatet, eller på fläkbarkstubbar av gammal senvuxen vårtbjörk, brunpudrad nållav. Foto: Jim Hellquist.

Etableringsfasen för de nuvarande uppenbart självföryngrade och åldersspridda skogsgenerationerna på Koön är ca 1750-1860. Äldsta påträffade årsring av tall år 1756 motsvarande för gran år 1825. Det årsringsinformationen har gemensamt är långa perioder av marginell tillväxt (marstadier) när träden uppenbarligen inte varit föremål för några genomgripande förändringar i sina livsutrymmen. Skogsbete kan också haft en förstärkande del i trädens stagnation genom upprepade beten av trädens grönmassa. Den stagnerade perioden av tillväxt har i flera fall pågått under så lång tid som 60-90 år. Koön är ett mycket fint exempel på äldre barrnaturskog på väg in i en sen successionsfas med växande volymer stående och liggande dödved.

Genom öns variationer i jorddjup och svallade slänter finns också en omväxling av skogstyper (med upp till 30 meter höga granar) även om hällmarksterrängen på många håll är dominerande.

De grunda sandbottnarna längs västra sjökanten av Skärjen hyser typisk och representativ strandpryl-notblomster-vegetation, som av allt att döma är naturlig trots att Skärjen sedan länge är reglerad nedströms vid kraftverket i Blankafors. Den lilla arkipelagen utanför strandområdet ger ett högre värde som häckmiljö för fågelfaunan, med bland annat häckande fiskmås och lärkfalk. Vid Orrholmen finns även den sista spelplatsen i trakten av orre ute i en sjö vilket förr var ett vanligt fenomen på sjöisarna runt någon uppstickande stenhäll eller mindre holme. Under vintrar och vårvintrar kan fortfarande ett mycket stort antal orrar samlas på sjöisen omkring och strax utanför Orrön.

Prioriterade bevarandevärden

Naturreservatet Skärjenöarnas bevarandevärden hör i grunden samman med de isälvsavlagringar som bildar hela västra sjöstranden av sjön Skärjen. De för sandavlagringarna typiska skogstyperna är underrepresenterade i formellt skyddade områden, och därför högt prioriterade för formellt skydd på både regional och nationell nivå.

Bevarandevärdena betingas också av de flesta skogsbeståndets ålder, vilket visar på en förhållandevis lång trädkontinuitet i större delen av reservatet. Stora delar av reservatets skog har under en följd av år lämnats för fri utveckling och börjar i sin struktur vara naturskogslik, med många gamla träd, olikåldrighet i trädbeståndet, döende och döda stående samt liggande träd.

De speciella klimatologiska förutsättningarna bidrar också till bevarandevärdena för Skärjenöarnas naturreservat. Det gynnsamma lokalklimatet hör samman med den omedelbara närheten till sjön och dess vågsvall, den areellt höga andelen sumpskog och inte minst förekomsten av strömmande vatten i de nordligaste delarna av reservatet. De på många håll fullskiktade eller mer eller mindre slutna beståndsstrukturerna bidrar effektivt till att hålla kvar fukten och skänka omgivningarna en konstant hög luftfuktighet. Sammantaget medverkar detta tillsammans med skogsbeståndens kontinuitetskvaliteer i såväl trädskikt som förekomst av död ved till att många sällsynta kryptogamer av både lavar, mossor och svampar har sin hemvist inom området.

Källor

1. Häradskartan 1864-1867
2. Ekonomiska kartan 1957
3. Grythyttan i ord och bild 1956-1964 (inbunden)
4. Martin Andersson, Rockesholm, muntligt
5. www.rockesholm.weebly.com (websida med hembygdsinformation och gamla fotografier)

Plandel

Reservatet har indelats i fyra skötselområden, se skötselplankarta

A. Barrskog på våtmark, fastmark liksom på öarna
B. Hygge med kvarställda äldre tallar och självföryngrad ungskog
C. Liten badstrand med anpassad skötsel
D. Rockesholms tidigare Folkets Park

Skötselområde A, 25 ha

Upp till badplatsen mittemot torpet Gröna Botten består skötselområde A till allra största delen av grunda tallmossar (skvattramtallsumpskog). På litet högre belägen mark av det som egentligen är fastmarksholmar i våtmarken, finner man tall- och björkdominerad skog (lingon-kråkbär-ljung) som vid enskilda partier med något bättre växtbetingelser (blåbär-sumpmossor) kan övergå i ett större inslag av undertryckt, flerskiktad och långsamväxande gran. Andelen björk är ovanligt hög i sydligaste omgivningarna vid Skärjudden också ute i våtmarken. Ett flertal bukettstående björkar ger där en antydan om ursprunget för de lokala lövsuccessionerna. Med tanke på att våtmarken också brunnit måste det ha skett en riktig torrsommar. Klippterräng med äldre hällmarkstallskog avslutar fastlandet ut i Skärjen strax söder om Killingön.

Av de mindre öarna har Ljusön en helt annan slags skog då ön är betydligt bördigare än intilliggande omgivningar. Huvuddelen av den stamtäta och mörka skogen på Ljusön har av allt att döma sitt ursprung ur gransådder gjorda efter en genomgripande avverkning någon gång runt sekelskiftet 1800-1900. Den nuvarande skogsgenerationen på Ljusen är helt ogallrad men utglesad av både stormar och rötsvampar de sista årtiondena vilket medfört att dödvedförekomsten tilltagit liggande i bråtar.

Killingön är lokaliserad i en trängre och därför ström älvsträcka som alltid varit förrädisk vintertid om den ens har frusit. Hällmark är utbredd på ön och jorddjupet är grunt. Skogen ser på håll ut att vara naturskogsartad och cirka 130-140 år gammal. Möjligen skulle trädslagsfördelningen och beståndsegenskaper kunna härleda en tidigare brandstörning på holmen?

Huvuddelen av Koön i naturreservatets nordligaste del är småkuperad hällmarksterräng. Berg i dagen på de högsta lägena men jämväl också vissa svallade och därmed bördigare slänter med grov granskog som också är berikad med grövre lövträd av främst ålderstigen vårtbjörk.

Bevarandemål och skötselåtgärder

Skötselområdets i huvudsak äldre och barrträdsdominerade skogar förvaltas på sätt genom att lämnas för fri utveckling. Vissa enskilda trädindivider av äldre tallar och grova lövträd kan dock kräva ringbarkning eller röjning av inväxande gran för att inte bli borttynande och utskuggade.

Skötselområde B, 2 ha

Hygge med ett flertal kvarstående tallöverståndare. De äldsta furorna stående i nordöstra kanten mot sumpskogen är över 200 år gamla tillsammans med några omkring 150-åriga vårtbjörkar. Under tallöverståndarna finns en helt självföryngrad tall-gran-lövsuccession som delvis börjar komma upp i älgfri höjd. Föryngringen är som äldst nio-tio år gammal och ungefär med trädslagsfördelningen 50 (tall) 10 (gran) 40 (björk). Där finns även litet inslag av asp, sälg och någon rönn.

Bevarandemål och skötselåtgärder

Skötselområdets helt självföryngrade plantbesättning bör även fortsättningsvis få utvecklas fritt och fullfölja den naturliga successionsfasen med omfattande självgallringar som följd inom ett antal årtionden. Möjligen kan vissa enskilda trädindivider av äldre tall och äldre lövträd inom 20-30 år kräva ringbarkning eller röjning av inväxande gran för att inte bli utskuggade och borttynande.

Skötselområde C, 0,23 ha

Liten badstrand på gammal ängsmark mittemot torpet Gröna botten. Sandavlagringarna och björkhagen gör badstranden populär inte minst bland lokalt boende personer.

Bevarandemål och skötselåtgärder

Skötselområdet skall också framledes vara en ljusöppen björkhage vid badstranden för att ge en ljus och inbjudande miljö till de badande. Björkhagen bibehålls öppen genom att hålla efter inväxande gran via röjnings- och gallringsåtgärder som sannolikt kan ske med längre tidsintervall (väldränerad ståndort-10-15 år). Möjligen kan också enstaka björkar behöva huggas ur på 20-30 års sikt i takt med att krontaket sluter sig.

Skötselområde D, 1 ha

Föreningen Folkets Hus i Rockesholm bildades 1928. Samma år byggdes en folkpark för att få in pengar till ett folketshusbygge i byn. Parken byggdes på skogklädd udde vid Svartälven nedströms kraftverket i Rockesholm.

Dansbanan renoverades 1958 efter att den störtat samman av den vinterns snömassor. Senhösten 1969 (natten mellan den första och andra november) drog ett av 1900-talets absolut värsta stormoväder genom bygden och parkens stora furor och byggnader drabbades hårt. Eftersom föreningen inte lyckades få ut försäkringspengar för reparationer av de uppkomna skadorna mäktade man inte med att fortsätta verksamheten. De kvarvarande byggnaderna monterades därför ned och därmed var folkparken ett minne blott.

52 år senare 2021 består det gamla folkparksområdet av en gles skärm av äldre grova tallar och granar (upp till 1,90 - 2,10 m i diameter i stubbhöjd) samt enstaka

grova björkar. Mellan dessa finns en riklig självföryngring av främst gran och björk i de tidigare stormluckorna.

Bevarandemål

De för Folkets parks forna omgivningar framhuggna träden har för vår tid utvecklat sällsynt grova dimensioner och erinrar ännu om platsens ovanliga kulturhistoria. Därför bör iallafall den grövsta tallen och de grövsta björkarna åter friställas för att ge nödvändigt livsutrymme åt de ljuskrävande pionjärträdslagen. Det innebär att omkring dessa, avverka eller röja inväxande gran med 10-20 års intervall. De återkommande skötselåtgärderna skulle även till en del befästa den tidigare kulturmiljön på platsen.

Skötselområde E, Friluftsliv

Skärjenöarnas naturreservat angränsas på sin västra sida av landsvägen mellan Rockesholm och Karlsdal varför det är lätt åtkomligt. Huvuddelen utgörs dock av våtmarker och öar, besöksantalet förväntas därmed vara lågt.

Bevarandemål och skötselåtgärder

Naturreservatet befinner sig inom nivåläggning 1, vilket innebär att få besöksanläggningar finns i reservatet. Informationsskyltar kommer sättas upp enligt skötselplankarta. Tillsyn och underhåll kommer ske av informationstavlor och gränser.

Övrigt

Förvaltning

Reservatsförvaltare är Länsstyrelsen i Örebro län.

Reservatsgränsmarkeringar

Reservatets gränsmarkeringar ska underhållas i enlighet med Naturvårdsverkets anvisningar.

Uppföljning

Uppföljning av bevarandemål

Uppföljningen av bevarandemål och syfte kommer att ske inom länens obligatoriska uppföljning – Block A – och beskrivs i Översiktlig plan för uppföljning av skyddade områden i Örebro län.

Uppföljning av skötselåtgärder

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av genomförda skötselåtgärder sker. Effekter av restaureringsåtgärder som kostat mer än 200 000 SEK, som är finansierade av sakanslaget och syftar till att stärka bevarandestatusen i naturtyper i Habitatdirektivets bilaga 1 eller för arter i bilaga 2 ska följas upp inom länens obligatoriska uppföljning. Ytorna där åtgärderna genomförts ska följas upp separat så att åtgärdens effekter kan mätas.

Uppföljning av friluftsliv

Uppföljningen av friluftsliv kommer att ske enligt *Översiktlig plan för uppföljning av skyddade områden i Örebro län.* Planen är i dagsläget inte färdigställd.

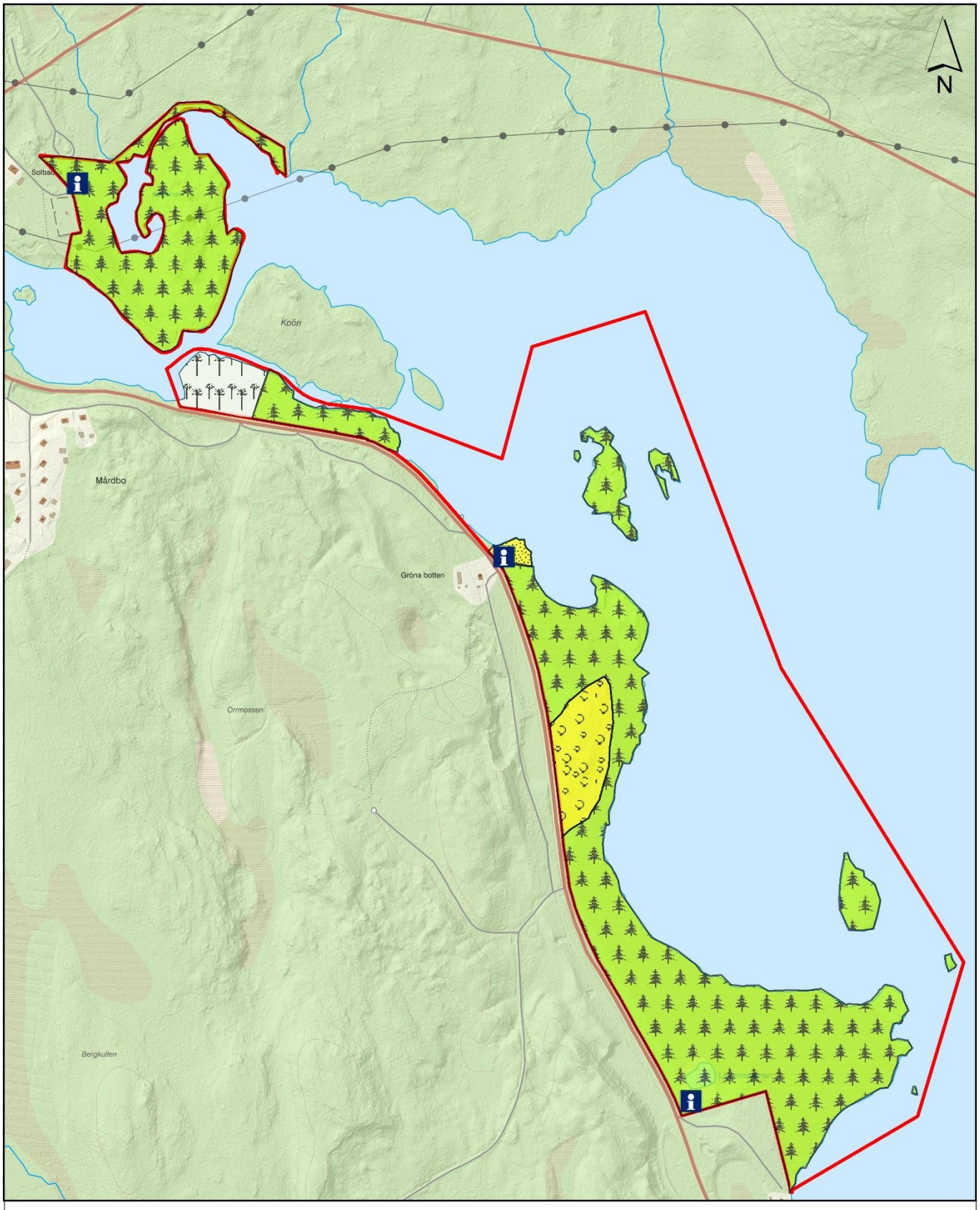

Skötselplanekarta för naturreservatet

Skärjenöarna

Nora och Hällefors kommun
Beslutsdatum 2021-11-29
Dnr: 511-6321-2017

Skötselomrade A
Skotselomrade B
Skötselområde C
Skotselomrade D
Informationstavlor
Naturreservat enligt detta beslut_ november 2021

0 140 280 m

Länsstyrelsen Örebro län

© Lantmäteriet © Länsstyrelsen i Örebro län